

Nyíregyházán a Jósa András Múzeum 2018-ban ünnepelte alapításának 150. évfordulóját. A tiszteletet parancsoló esemény sokszínű programjához tekintélyes gazdagsággal társultak az intézmény ünnepi kiadványai, ami hűen tükrözi a neves közgyűjtemény gazdag múltját és mai munkatársainak eredményes tevékenységét. A könyvek közül itt a jeles előd, a sokoldalú és rendkívül eredményes muzeológus, Kiss Lajos (1881–1965) Szabolcs megyei hírlapokban megjelent sajtócikkeiből készült válogatást emelem ki, mind a szerző, mind a kötet anyaga okán.

A leíró etnográfia kiemelkedő személyisége, Kiss Lajos Hódmezővásárhelyen született. Szülővárosában vált múzeumi emberré, pályáját az alföldi iskola jeles festője, Tornyai János (1869–1936) és a korszakos hatású néprajztudós, Györffy István (1884–1939) egyengette. 1903-tól részt vállalt a vásárhelyi múzeum jelentős néprajzi kollekciójának létrehozásában. 1908-ban a Posta Béla által szervezett, a múzeumügy történetében később elhíresült kolozsvári régészeti tanfolyamon ismerkedett meg az archeológia alapjaival, s onnan datálódott életük végéig tartó barátságuk két kortárssal, a muzeológus író Móra Ferencsel (1879–1934) és a miskolci múzeumot fél évszázadig irányító történész Leszih Andorral (1880–1963). 1912-ben nyerte el a nyíregyházi múzeum őre megbízatását, az intézményt 1925–1948 között igazgatóként irányította. Komoly érdemeket szerzett a szabolcsi megyeszékhely közgyűjteményének fejlesztésében, kollekcióinak gyarapításában. 1948-ban *Kossuth-díjjal* ismerték el munkásságát. Nyugdíjazásáig (1949) Budapesten a Néprajzi Múzeumban dolgozott.

Kiss Lajos szakmai aktivitása a néprajzon túl kiterjedt a régészetre, a helytörténetre és a művészettörténet területére is, amiről gazdag publikációs tevékenysége tanúskodik. A magyarság anyagi kultúrájának majd

minden területéről írt szakkikket a hagyományos gazdálkodástól a kézművességig és a népművészetig, s örökbecsűek leírásai a falusi és mezővárosi társadalom periferiáján élő, megélhetésüket sokféle tevékenységgel biztosító szegény emberekről. Első kötetei nyíregyházi éveit alatt jelentek meg – *Földművelés a Rétközön*. Debrecen, 1929, *A szegény ember élete*. Budapest, 1939, *A szegény asszony élete*. Budapest 1941 –, de a nyugdíjas éveit alatt, szinte élete végéig érték könyvekké az életpálya korábbi szakaszainak tapasztalatai (*Vásárhelyi híres vásárok*. Szeged, 1956, *Vásárhelyi művészet*. Budapest, 1957, *Vásárhelyi hétköznapok*. Budapest, 1958, *Vásárhelyi kistükör*. Budapest 1964, *A Szabolcs vármegyei múzeum története [1868–1918]*. Nyíregyháza, 1965). 1958-ban a Rétközről írott néprajzi, történeti-topográfiai munkájával megszerezte a történettudományok (néprajz) doktora címet. (A munka 1961-ben jelent meg: *A régi Rétköz*. Budapest.)

Kiss Lajos életét végig kísérte hírlapírói tevékenysége. A hírlapi cikkek, tárcák témája jelentős részben múzeumi szakmai ténykedéséhez, részben a múzeum, valamint a lakóhely kulturális rendezvényeihez kapcsolódott. Jelen kötet szerkesztői fogalmazták meg az előszóban, mennyire szerves egész alkotott Kiss Lajos munkásságában a gyűjtés, a rendszerezés, a tudományos feldolgozás és az ismeretterjesztő munka. Mintegy 200 az eddig ismert publikációinak a száma, közel 40 folyóiratban adta közre írásait. A mostani kötetben közöltek 1913 és 1941 között láttak napvilágot, többségük a *Nyírvidék* – 1880–1944 között Nyíregyházán kiadott heti- majd napilap –, kisebb részük a *Szabolcsi Hétfő*, valamint a *Szabolcsi Tanító* hasábjain jelent meg. (Az utóbbi, 1922-től megjelenő lapnak ő volt a néprajzi rovatvezetője is.) A most közreadott mintegy 40 írás – pontosabban téma, mert vannak több fejezetben közölt szövegek is – részletező ismertetésére nincs lehetőség. Egy részük híradás a múzeum gyarapodásáról, új régészeti feltárások eredmé-

nyéről, a jeles elődökről és nyíregyháziakról, az intézmény (és a város) eseményeiről. Árulkodók Kiss Lajos munkamódszeréről, kutatói kötődéséről azok az írások, amelyek úgy emlékeznek egy-egy tevékenység jeles művelőjére, esetleg „utolsó” képviselőjére, hogy a szaktudományos figyelem mellett a település közössége nevében is fogalmaz, behatárolva az illető társadalmi hovatarozását (pl. Nyíregyháza legöregebb szücs-mestere, a város „tudós” kéményseprője). Klasszikusak immár azok a témái, amelyeket szakfolyóiratok számára is feldolgozott: pl. a színes és virágos koporsók kérdése, és szép leírásai a régi nyíregyházi temetőről, a város erdeiről, vízimalmairól, vagy a nyírvíz gyűjtésének és felhasználásának mára örökre feledésbe merült módjáról. Meleg szavú tudósítása és a köszöntésére elmondott szöveg szól a barát, Móra Ferenc nyíregyházi útjáról (1928), és rövid írásban búcsúztatja a közeli barát, Ortutay Gyula jeles mesemondóját, a batorligeti Fedics Mihályt (1938). Közelebb hozzák a szerkesztők az olvasóhoz Kiss Lajos személyét azzal is, hogy a sajtócikkek között idézeteket adnak közre a szerző (ön)vallomásaiból és a kortársak róla fogalmazott véleményéből.

Jó szívvel ajánlom a kötetet a magyar néprajz iránt érdeklődőknek, akik Kiss Lajos világa, látásmódja mellett azt is megismerhetik, hogyan élt együtt egy széles látókörű múzeumi ember az őt körülvevő szűkebb és tágabb társadalmi környezettel. De tanulságos olvasmány a könyv a régi Nyíregyháza és Szabolcs megye iránt érdeklődőknek is, mert gazdagítja, árnyalja ismereteiket. Nem kétséges, Kiss Lajos életműve megérdemli a maiak figyelmét. Köszönet a Jósza András Múzeumnak, hogy emlékeztetett erre bennünket!

(„Ütszélén fekvő kincsek ezek”. Válogatás Kiss Lajos hírlapi cikkeiből. Válogatta és szerkesztette: *D. Rácz Magdolna–L. Szőlősi Katalin*. Jósza András Múzeum, Nyíregyháza, 2018. 236 oldal)

Viga Gyula

A *Helytörténeti emlékkönyv* fenti címen 2019-ben megjelent tanulmánykötet a Tápió-szelei Blaskovich Múzeum Baráti Körének 1985. évi megalakulása óta elkészített harmadik helytörténeti kiadványa, mely 1999-től kezdődően tízévenként jelenik meg a baráti kör civil szervezetének gondozásában és kiadásában. A település ilyen irányú kezdeményezése a tápió-szelei Blaskovich Múzeum igazgatójától, Gócsáné dr. Móra Csilla történésztől származik, aki szerzőként és tanulmányok, illetve számtalan múzeumi kiadvány szerkesztőjeként állítja a települési kiadványok sorába a helytörténettel foglalkozó 400 oldalas, gazdag fotóanyaggal illusztrált jelen kiadványt. A tanulmánykötetet gazdag fotóillusztráció, tudományos alapokon történő hivatkozások, személyes visszaemlékezések, összegző munkák és tudományos kutatómunkák teszik igazán értékesé és kiemelkedővé, mely kivitelezésében is példaértékű munka a helytörténeti kötetek sorában.

Dinnyés István tanulmányában a tápió-szelei ásatásokról ír, melyek már a XIX. században megkezdődtek a helyi birtokosok területein, e korban feltárt bronzkori, valamint kora Árpád-kori tárgyi emlékeket pedig a Nemzeti Múzeum őrzi a tápió-szelei Blaskovich fivérek által 1938 és 1958 között feltárt szkíta temetők leleteivel együtt. A Szumrák-, valamint Csíkos-dűlő területén feltárt 455 szkíta sír tárgyi emlékei alapján jól megismerhető lett a temetkezési szokás, a használati és viseleti tárgyak, a közösség életmódja, mely az alföldi szkítákra jellemző volt a Kr. e. VI–VII. században. Ugyancsak megismerhetjük a tanulmány írója által az 1970-es években végzett kutatások eredményeit Tápió-szele–Papszög területéről, illetve a pedagógus illetményföldről előkerült leleteket, melyek kelta, avar kori, illetve Árpád-kori emlékeket őriznek.